

בית העד

לזכרו של הגאון רבי דוד ברונר זצ"ל
מנהל רוחני בישיבת נתיבות חכמה

גליון מספר 1

ועד מהגאון רבי דוד ברונר זצ"ל

דרך עלייה מתוך הכרת עצמו ואופיו

עבודת השם שלו לפי אופיו שהיה בחינת חסד. ויצחק - למרות שהיה בנו - גילה באופיו נטייה לדין ומצא בכך את עבודת השם בדרכו שלו. כל אחד עבד את הקב"ה לפי אופיו והדרך המתאימה לו.

שתי דרכים אלו קיימות. ושתי גישות אלו אפשריות. ישנה אפשרות לעבוד את הקב"ה גם על ידי חסד וגם על ידי דין. ישנם אנשים שבאופיים הם אנשי דין ומתאימה להם עבודת השם של מידת הדין. וישנם אנשים בעלי אישיות של חסד ולהם מתאימה עבודת השם במידת החסד. אדם רואה את חבריו מתפלל בכוונה ו"מחובר" לתפילה. ואומר לעצמו - "לי אין יראת שמיים כמו לחברי, לי אין חשק להתפלל כמוהו, אני לא מרגיש את אותן הרגשות ביחס לתפילה".

השוני בין אותם שני אנשים בהקשר לעבודת התפילה, אינו בהכרח שוני שנובע מרמות יראת שמיים שונות. הרבה פעמים זה הבדל באופי. זה מתחיל בדרך כלל מאופי שונה. האחד באופיו קשור יותר לענייני תפילה ולרגשות הנובעים ממנה ואילו האחר בעל אישיות שונה כפי שבא לידי ביטוי בקושי שלו להתפלל.

הבדלים אלו בין אופי של "חסד" לאופי של "דין" יכולים לצוץ גם בין חברותא. לדוגמא אם החברותא מאחר ללימוד המשותף בכמה דקות, חבריו לא מסוגל להכיל את זה, כיון שהוא צריך את מסגרת הזמנים, וההקפדה עליה בנפשו. כשחבריו מאחר אין הוא יכול "להתגמש" ולמצוא לעצמו עיסוק אחר או לימוד אחר. ואילו

אותם. אנשים אלו מטבעם חברותיים ומשתפים יותר. אינם מגבילים עצמם לד' אמותיהם אלא מתרחבים ומתערים עם כולם. כזה היה אברהם, איש חסד, וסמל לכך הם ארבעת הפתחים לאוהלו בהם קיבל ודיבר והשפיע על כולם. אברהם נוסע ברחבי הארץ. מתפשט, מתרחב ומקיים קשרי ידידות עם אנשים רבים דוגמת ענר אשכול וממרא - בעלי ברית אברהם.

לעומת זאת - מידת הגבורה כוללת את מידת הדין. 'דין' במובנו הפשוט הוא צמצום והגבלה. אדם שפועל על פי מידת הדין מתרכז בעצמו. מה מותר ומה אסור. בוחן את גבולות האסור והמותר. יצחק מגביל עצמו. יצחק עובד על עצמו. לא מצינו תיאורים של יצחק כמכניס אורחים כפי שמצינו אצל אברהם. אין לו שיג ושיח רחב עם הסביבה, ונותר במקומו - בארץ ישראל. יצחק בודק את עצמו בדקדוק ובמידת הדין. וזהו עניינו - פחד יצחק. (יעקב מיזג שתי דרכים אלו. יעקב מצא את האיזון המדויק בין דין לחסד ובכך יעקב מבטא את מידתו שלו - מידת האמת. וע"כ נרחיב בהמשך א"ה).

האופי משפיע על המעשים

אנשים נוטים להגדיר מעשים שונים כמעשים של יראת שמים או להיפך. אולם הרבה פעמים, מעשים אלו נובעים מאופי האדם העושה אותם. אברהם גילה את

שני חכמינו 'מעשה אבות סימן לבנים', כבואינו לדון באבות הקדושים, נדגיש כמובן מאליו שאין אנו באים לצייר ולהמחיש את דמותם. אין לנו השגה בהם כלל ועיקר. אף בגדולים מדורות קודמים אין לנו השגה, על אחת כמה וכמה לא באבות הקדושים. ומכל מקום התורה היא תורת חיים וניתנה לנו ללמוד ולהבין, במה הדברים אמורים עבורינו ללמוד מאורחותיהם.

מידות החסד והדין בתרגום מעשי

כידוע שכל אחד מהאבות מייצג מידה אחרת.

אברהם מייצג את מידת החסד. יצחק את מידת הגבורה. ויעקב מייצג את מידת האמת. כפי הנאמר "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם" (מכ"א ז).

מידת החסד מתחלקת לשני חלקים: האחת - עשיית חסד. מעשים של חסד. פעולות אותם כל אחד יכול לבצע. בעשיית חסד, כל אדם מחוייב. השניה - מידת חסד. מובנה הוא - אופי של חסד.

ישנם אנשים שבאופיים הם אנשי חסד, אנשים שיתופיים שהבדידות מלחיצה

1 וביצחק נאמר "לולי אל-הי אבי אל-הי אברהם ופחד יצחק וכו'" לשון המורה על מידת הדין. (וכ"ה בקבלה ע"י שערי אורה - השער השמיני - הספירה השלישית).

השני- המאחר - לא יבין מדוע הוא כ"כ מקפיד עליו. השני תמיד יסתדר במצבים מעין אלו. יפתח ספר אחר, ינסה ללמוד לבדו וכדו'. שינויים בסדרים לא ישפיעו עליו, ולא יערערו אותו חריגות מן המסגרת.

גם בצורת הלימוד יתחדדו הבדלי גישה לפי שתי דרכים אלו. ישנו לומד שמטבעו מסדר את הסוגיא ולומד על פי חשבון של כל פרטי הסוגיא. הדין הזה מתאים עם השיטה הזו, ומוקשה לפי השיטה האחרת וכדו'. ואילו השני ישים דגש על העמקה בסברא, ילמד את הסוגיא בצורה מקורית יותר. יתמקד דווקא "ברעיון" שעומד מאחורי הדברים, ואילו לימוד של סדר וחשבון כל הפרטים, איננו מתאים לו.

בדרך כלל אנשים בעלי אופי של "דין" ישאו בתפקיד ניהולי. ניהול צריך סדר, צריך מסגרת. אנשי ה"דין" מתאימים לכך. מטבעם של דברים אנשים אלו יהיו "קשים" יותר. פחות גמישים. אדם שמטבעו "זורם" יותר, לא יתאים לתפקיד ניהולי. איש של "יהיה בסדר" לא יוכל לנהל מערכות הזקוקות להקפדה וארגון.

כאמור, הבדלים אלו נובעים לרוב מאופי שונה. צריך להפנים את זה על מנת להכיל התנהגויות שונות. פעמים שאדם מייסר את עצמו סתם. אחד מרגיש שאיננו מספיק בעל חסד והאחר מרגיש שהוא בטלן. והרבה פעמים, כאמור, זה מתחיל מנקודה שורשית באופי ובאישיות של האדם.

בנין הנפש והכרתה

וכאן עלינו להעמיד, שכשהאדם אינו מכיר בכוחותיו, ומנסה בעצמו לבנות את תוכניתו העצמית בהתאם ליכולותיו, לא יועילו אחרים לכך, אבל לכך צריך שהאדם יכיר את אופיו וידע להעריך מעלותיו ולתקן חסרונותיו, ודי להביט בדבריו של החזו"א [אמונה ובטחון ה' יד] שמפרט זאת בלשונו הציורית, 'כי אמנם אין תיקון המידות שולל מהאדם אהבת עצמו, כי מציאות הידיעות לכבודו ולעונג היא מציאות חיובית, ואין שלילת הנטיות הללו בהרכב המכונה של זה החי הנקרא אדם, ואין שלילת הנטיות האלה בנין הנפש אדם אלא סתירת הויתו, ואם מישהו יעבוד על בן אדם שיפסיק לאהוב את עצמו שיפסיק להשתוקק לכבוד ושיפסיק להשתוקק לעונג, זה לא שהוא בונה את הנפש שלו אלא זוהי סתירת הויתו, כי הוא סותר את כל ההויה של הבן אדם, וממשיך החזו"א במתק שפתיו 'אומר לאדם אהוב את עצמך ורכוש כבוד, אבל דע לך מה אשרך

עלי חלד ומה כבודך, אין כבוד אלא תורה אין כבוד אלא ענוה אין כבוד אלא עזיבת הכבוד'. מבואר כאן יסוד נפלא, שאם אומרים לו לאדם אל תאהב כבוד ואל תאהב תענוגים, לא בונים אותו אלא סותרים את כל המציאות של הבן אדם, כי בן אדם נברא להתענג, אלא שהבריאה נצרכת שהאדם יתענג על ה', כבוד זה דבר נצרך, אבל הכלל הבסיסי הוא להכיר באופיו ולתעל אותו למטרות נכונות בדרך העולה בית ד'.

שימוש נכון באופי

לאחר שעמדנו על הבדלי האופי של מידת הדין ומידת החסד ראוי להדגיש שכל אופי צריך לנתב למקומות הנכונים ובמידה הנכונה. והנה ג' עבירות החמורות בתורה שדינם ייהרג ואל יעבור הן עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. ונשאלת השאלה מדוע דווקא בעבירות אלו החמירה התורה כל כך? מדוע לא במצוות אחרות דוגמת שבת, ברית מילה, תפילין? מה מיוחד דווקא בעבירות אלו?

על מנת לענות על שאלה זו נקדים את העניין הבא: כידוע שעל שלושה דברים העולם עומד על תורה, עבודה וגמילות חסדים. (אבות פ"א מ"ב). גמילות חסדים כנגד מידתו של אברהם - מידת החסד. עבודה - זו תפילה כנגד יצחק ("ויצא יצחק לשוח בשדה"). תורה כנגד מידתו של יעקב - מידת האמת ("...ונתן לנו תורת אמת").

והאמת שבכל אדם טמונים ג' כוחות בסיסיים. לכל אדם יש את מידת החסד - ההתרחבות והחיבור עם האחר. את מידת הגבורה - הצמצום וההתמקדות ב"אני". ובכל אדם טמונה גם מידת האמת - השילוב בין חסד וגבורה. (ניתן לחלק את ג' הכוחות הללו גם באופן הבא: בין אדם לחבירו, כנגד מידת החסד. בין אדם למקום, כנגד מידת הגבורה. בין אדם לעצמו, כנגד האמת - התורה).

כתב הרב דסלר שהמידות המתנגדות לכוחות הללו מצד הרע אלו אותם ג' עבירות. שלושת הכוחות הללו יכולים להתהפך לכוחות הרסניים כשמנתבים אותם בצורה לא נכונה ומוציאים אותם לפועל באופן שלילי. וזהו עניינם ומהותם של שלושת העבירות החמורות.

מתוך מידת חסד מעוותת נובעת גילוי עריות. וכלשון הכתוב "חסד הוא" (יקרא כ"י). מעשה של גילוי עריות הוא בעצם התחברות אל השני. אבל בצורה לא נכונה! לכן על זה חייבה התורה ליהרג ולא לעבור. אם אדם הרס את

הבסיס של המושג חסד. אם עיוות הוא את המידה הזו - אין באפשרותו לגדול! מתוך מידת גבורה לא מאוזנת תתפרץ שפיכות דמים. האדם יחווה את עצמו בצורה כל כך קיצונית עד שהשני לא קיים מבחינתו, וחיייו אינם שווים בעיניו. זהו שימוש לא נכון בכח הגבורה ומידת הדין והצמצום. ומתוך טשטוש האמת התוצאה תהיה עבודה זרה - זהו השקר הכי גדול.

ואכן בכל אדם טמונים אותם ג' כוחות. אמנם לכל אדם ישנה מידה אחת בה הוא בולט והיא המידה הטבעית שלו, ואותה מידה זקוקה לאיזון הנכון ולניתוב למקום המתאים ובכך יוכל האדם להתקדם.

דבר זה ניכר במידות האבות. אברהם שהיה בו מידת החסד, נבחן דווקא במעשים הקשורים למידות הגבורה כמו גירושם של הגר וישמעאל או מלחמת המלכים, שם פעל בניגוד למידת החסד הטבעית שבו. מכיון שאלמלא אברהם היה עובד על עצמו, החסד היה חסד לא נכון. וכמו שהשתרש חסד שכזה לישמעאל, חסד של עריות ושל הפקרות. יצחק שטבעו היה מידת הדין והגבורה, יצא ממנו עשו שפעל בגבורה ובדין באופן לא נכון. דין של רציחה ושפיכות דמים.

אדם אינו צריך להתנגד למידה הטבעית שלו. אבל נדרש ממנו לכוון את המידה בצורה נכונה.

תיקון המידות כיצד?

האדם המצוי, כשלא מצליח לשלוט בעצמו ונופל, חושב שכשלונו נובע מכח הרע. וכמו אדם שנכשל בקדושה, חושב שהוא בעל תאוה עצום שאיננו מצליח לשלוט ביצרו. או אחר שמוצא עצמו מקנא בחביריו חושב שמידת הקנאי טבועה בו. או הכועס חושב שהוא מטבעו כעסן.

מלמד אותנו רבי צדוק הכהן מלובלין שאין כך הם פני הדברים. האמת היא שמהמידה שבה האדם נופל משם התיקון שלו יכול לבוא. אין הנפילה מתחילה מתקלה פתאומית. הכישלון נובע משורש יותר עמוק. חטאו של הקנאי במידת הקנאה היא מכח מידת הגבורה הטבועה בו. מידת הצמצום והעבודה העצמית. קנאותו היא ניתוב לא נכון של מידת הגבורה שבו. ההתרחקות הקיצונית בעצמו ובפיתוח האישי, גורמת לחוסר יכולת להכיל את השני. השני מאיים עליו. ומשם קצרה הדרך לקנאה האוכלת אותו. אם לאדם לא טוב עם עצמו, הצלחתו של השני לא מתקבלת אצלו בהבנה.

עומק החוויה של אותו אדם היא מידת הגבורה שבאופיו ומשם מגיעה הנפילה שלו בצורה של קנאה. ברגע שהוא יעבוד על עצמו ויתקדם ויאזן את מידת הגבורה אצלו, הקנאה תרד. ואז מידת הגבורה תצא אל הפועל בצורה חיובית ותגרום לאדם לעבודה עצמית ורצינית על עצמו. (יותר מחבירו בעל מידת החסד שאמנם לא היה קנאי כל כך אך עבודתו העצמית לא תשווה לבעל מידת הגבורה שיעבוד על עצמו ויצליח להיות דיין גדול או איש הלכה עצום וכדו'). **לסיכום** - שורש הנפילה נובע מנקודת האופי הבסיסית. משם מתחילות הבעיות, ומשם המקום לעבודה ולתיקון.

עבודה עצמית ולא ביקורת

וכעת נעמוד על נקודה מעניינת: בסופו של יום, תפקיד האדם זה להתקדם בחייו. להתקדם ולהתקדם, כל הזמן. אחד הכלים הבסיסיים שיש לאדם לבחון את עצמו האם הוא במסלול של עלייה או להיפך, זהו חוש הביקורת העצמית. האם אני עושה את תפקידי? האם אני מתקדם?

המציאות היא שאנשים חווים את עצמם ממקום של ביקורת. ממקום של טענות על עצמם. ממקום של "אני לא בסדר". ש"אני לא עושה מה שצריך לעשות". אמנם נראה שההסתכלות הנכונה והבריאה צריכה להיות במבט שונה וכפי שיבואר להלן.

באבות הקדושים מצינו דבר פלא: הרי מי הוא ה"מבקר" הגדול בין האבות? הלא הוא יצחק! יצחק בעל מידת הדין. אברהם הוא חסד. הוא סולח לכולם, ומלמד זכות על כולם. ובכל זאת מצינו בגמ' שדווקא יצחק היחיד מכל האבות שמלמד סגוריה על עם ישראל. וז"ל הגמ' שם (שבת פט ע"ב):

"א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוני תן מ"ד כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך. לעתיד לבא יאמר לו הקב"ה לאברהם בניך חטאו לי, אמר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך. אמר אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים אפשר דבעי רחמי עליהו אמר ליה בניך חטאו אמר לפניו רבש"ע ימחו על קדושת שמך. אמר לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה. אמר לו ליצחק בניך חטאו לי, אמר

לפניו רבש"ע בני ולא בניך?! בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי! עכשיו בני ולא בניך?! ועוד כמה חטאו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה דל עשרין דלא ענשת עליהו פשו להו חמשין דל כ"ה דלילותא פשו להו כ"ה דל תרתי סרי ופלגא דצלווי ומי כל ודבית הכסא, פשו להו תרתי סרי ופלגא. אם אתה טובל את כולם מוטב, ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך, ואת"ל כולם עלי, הא קריבית נפשי קמך. פתחו ואמרו (כי) אתה אבינו אמר להם יצחק עד שאתם מקלסין לי קלסו להקב"ה, ומחוי להו יצחק הקב"ה בעינייהו מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך".

לכאורה דברי הגמ' תמוהים מאד. אברהם בעל מידת החסד לא מוצא לימוד זכות על עם ישראל. גם יעקב לא. דווקא יצחק שמידתו היא גבורה ודין, יורד לדין כביכול עם הקב"ה ומסגיר על בניו. מלבד זאת נתבונן בתוכן טענותיו של יצחק, הטענה הראשונה ניחא - בעשרים שנה הראשונות לא מענישים את האדם, אבל ביתר השנים וכי אין זמנים שבהם ניתן לחטא!?

ביאור נפלא ב'לימוד זכות' של יצחק

הביאור הוא כך: משל לבחור שלמד בשיבה והיה מחסיר באופן קבוע את שעות הלימוד בסדר א'. נמנו וגמרו בהנהלת הישיבה לסלקו מהישיבה. והנה בא אחד מאנשי הצוות ומלמד עליו זכות: הלא בסדר ב' הוא מגיע יום יום ולומד! ואכן נתקבלה טענתו והחליטו להשאירו. עד שבאו מכל הסדרים וטענו בשוה, כאן כבר נסתתמו טענות כולם. ולפתע בא בחור מהישיבה קטנה וטענתו בפיו: הבחור הנדון, הנני מכירו מקדמת דנא כבחור מצוין שעוסק בתורה ולומד כפי המצופה, אין אני יודע להסביר מה "עובר עליו" כעת, אך יכול אני להבטיחכם שלא מדובר בבחור שאינו מחובר ללימוד. הוא היה נטוע בבית המדרש, למד, השקיע ועמל בתורה. כפי הנראה שכעת חווה משבר מסוים או ישנה בעיה אחרת. אבל אי אפשר לומר עליו שאינו אוהב תורה!

וודאי שאברהם אבינו מנסה להמליץ טוב על עם ישראל. אבל לאחר תביעתו של הקב"ה "בניך חטאו", נסתתמו טענותיו. וממילא -

"ימחו על קדושת שמך". אין ברירה, והוא הדין יעקב, מידת האמת תובעת את האמת והסדר בדין, והאמת היא שעם ישראל חוטא.

רק יצחק שהוא בחינה של מידת הגבורה מלמד זכות. יצחק מתגבר על כל דבר. הוא עצמו חווה את "איזהו גיבור הכובש את יצרו" באופן החזק ביותר. על כל הקשיים הוא התגבר, ביטל את עצמו ואמר להקב"ה תהרוג אותי. הוא התגבר על רצון החיים הטבעי והחזק ביותר באדם. ואת כל זה הוא הקריב. הוא יודע כמה קשה לאדם לבטל את רצונו ואת חייו. אף אחד לא עבר את מה שיצחק עבר. הוא היחיד שחווה את הקושי הגדול הזה.

אומר יצחק לפני הקב"ה - עד עשרים אכן האדם חוטא. אבל מדוע עד גיל זה הוא פטור מעונשין? כי עד גיל עשרים היצר משתולל. בגיל הנערות האדם חוטא לא בגלל שהוא מעוניין בחטא. מובן שבתקופה זו של חייו, הקושי גדול! היצר הבורע בקרבו הוא המסיתו לחטא. ומגיל עשרים - חצי מהחיים זה לילה. לילה מבטא את ימי החושך של האדם. את הקשיים שהאדם חווה. וכי בלילה האדם יכול לחטא כי הוא לא רוצה קשר עם הקב"ה חלילה!?! לא ולא! הקושי גורם לחטא. "אני יכול להעיד על הקושי", אומר יצחק. "אני מעיד על הגבורה הנצרכת כדי להימנע מהחטא".

וזו כוונת הגמ' בדברי יצחק "כולם עלי" - חטאים עלי. אני הקרבת את עצמי לפניך. אני ביטלתי את כל הכוחות הטבעיים של האדם והתגברתי עליהם. והם שחטאו - בני הם. ינקו את זה ממני. יש להם את הכח של המסירות למען שמך. ומה שחטאו? - לא כנגדך חטאו. אלא הקושי הגדול של התגברות על היצר הוא הגורם. ואם אצל עשו האמת היתה שונה, כי אמנם עשו היה רשע גמור, אצל יהודי זה בוודאי כך - יהודי יכול להיות בשפל המדרגה. יכול להיות במצבים הכי קשים. עליו לדעת שהכל חיציני! בעומק פנימיותו הוא חפץ בקרבת השם. יצחק העיד עלינו שכך הם עומק הדברים.

ראוי לאדם לידע מהי המידה טבעית שלו שאותה הוא יכול לנתב למקום הרצוי. ההרגל לבקר ולבחון את עצמו בכל רגע על מידה שלילית כלשהי שמצא בתוכו, איננו נכון, הכל יכול לעבור בסוף. כולל כלל המידות הרעות, הקנאה התאוה השנאה וכו'. אכן, זה לא קורה ביום אחד, ישנם תהליכים של גדילה והתקדמות, שבסופן יוכל אדם לבנות את עצמו ולעודן את מידותיו.

בשורה חדשה מבית מרכז האזינו

בס"ד ובשעה טובה אנו חונכים
את הגיליון הראשון של "בית ועד"
לזכרו ולעילוי נשמתו של הגאון רבי דוד ברוזר זצ"ל
מנהל רוחני בישיבת "נתיבות חכמה"
מתורתם ומשמועותיהם של המנהלים
הרוחניים בישיבות הגדולות
מתוך ועדים הנמסרים בישיבות הק'
בשימת דגש על נושאים מעשיים ונידונים אקטואליים הקרובים
לליבם של בני הישיבות בני דורינו וכדרך אמירתם.

הגיליון מתפרסם בחוברת השבועית הנכבדה "אוסף גיליונות"
מבית צוף הוצאה לאור, המודפסת ומתפרסמת מידי שבוע לאלפים
בהיכלי התורה ברחבי הארץ ובאמצעות דוא"ל.

כתובת המייל לשליחת ועדים ומאמרים -

beitvaad10@gmail.com

יפורסמו מאמרים לפי שיקול דעת חברי המערכת בלבד, ואין התחייבות להכנסת מאמרים.

בברכת התורה
בית ועד
מבית מרכז האזינו

ליעוץ וליווי ללא עלות פנו אלינו: **077-226-0000**

רחוב תורה מציון 3 ירושלים ha@0772260000.co.il

יעוץ והדרכה בתקופת השיחורים

מענה החני ורגשי לבני הישיבות

השמה במסגרות חינוכיות, חונכים בישיבות

מענה אישי ומקצועי להורים

סדנאות הדרכה להורים

הכשרת צוותי חינוך